

Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ судової практики Великої Палати Верховного Суду

у кримінальних провадженнях (справах)
за 2018 рік

ЗМІСТ

1. Провадження, передані на розгляд Великої Палати у зв'язку з необхідністю відступу від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах або у зв'язку з тим, що справа містить виключну правову проблему, вирішення якої необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовної практики.....	3
2. Перегляд судових рішень Великою Палатою за виключними обставинами у зв'язку з встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.....	13

1. Провадження, передані на розгляд Великої Палати у зв'язку з необхідністю відступу від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах або у зв'язку з тим, що справа містить виключну правову проблему, вирішення якої необхідне для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовної практики

Проникнення як кваліфікуюча ознака розбою передбачає, що особа потрапила у житло, інше приміщення чи сховище незаконно, тобто за відсутності права перебувати в місці, де знаходиться майно (всупереч волі законного володільця, шляхом обману, за відсутності визначених законом підстав чи на порушення встановленого законом порядку). При цьому незаконність проникнення стосується самого факту потрапляння до житла, іншого приміщення чи сховища або перебування в ньому під час вчинення розбою. Спосіб проникнення (застосування фізичних чи інтелектуальних зусиль) принципового значення для встановлення кваліфікуючої ознаки «проникнення» не має. При вирішенні питання про застосування кваліфікуючої ознаки «проникнення у житло, інше приміщення чи сховище» в складі кримінального правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 187 КК України, вирішальне значення мають режим доступу до приміщення (вільний/обмежений) під час вчинення розбою та наявність в особи умислу на незаконне входження (потрапляння) до приміщення або незаконне перебування в ньому з метою заволодіння чужим майном

18 квітня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в судовому засіданні кримінальне провадження за обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 187 Кримінального кодексу України, за касаційною скаргою адвоката в інтересах засудженого на вирок Апеляційного суду Рівненської області від 21 лютого 2017 року у справі № 569/1111/16-к.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Крадіжка, грабіж та розбій є однорідними злочинами, тобто такими, що посягають на однакові або подібні об'єкти кримінально-правової охорони і вчиняються з однією і тією ж формою вини та мають низку спільних кваліфікуючих ознак.

У зв'язку з цим слід дотримуватися однакового підходу під час інкримінування кваліфікуючої ознаки проникнення.

Розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, за своєю правовою природою є складеним злочином. Цей склад злочину поєднує декілька діянь, кожне з яких становить самостійний злочин. Так, розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, об'єднує в собі напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства (частина перша статті 187 КК України) та незаконне проникнення до житла чи до іншого володіння особи (частина перша статті 162 КК України). При цьому посягання, передбачене частиною першою статті 162 КК України, відіграє роль ознаки, що створює кваліфікований склад розбою.

Хоча в диспозиції частини третьої статті 187 КК України й немає, як у статті 162 цього Кодексу, вказівки на незаконність проникнення в приміщення, проте це впливає із сутності та завдань закону України про кримінальну відповідальність, адже КК України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Отже, правомірні та законні дії особи не можуть вважатися суспільно небезпечним, винним діянням (злочином) і тим більше не можуть вважатись ознакою, яка утворює кваліфікований склад злочину, що обумовлює визначення більш суворої міри покарання.

Відповідно, наявність режиму вільного доступу до приміщення свідчить про законність входження (потрапляння) особи у відповідне приміщення та правомірне її перебування там, а отже, виключається інкримінування кваліфікуючої ознаки «проникнення», навіть якщо особа потрапила в приміщення з умислом заволодіти чужим майном.

Інша кримінально-правова кваліфікація має бути надана діям особи, яка шляхом вільного доступу до певного приміщення вчиняє дії, спрямовані на заволодіння чужим майном, що зберігається в місці з обмеженим доступом (наприклад, службові приміщення, відокремлені секції магазину з обмеженим доступом, касові апарати, сейфи тощо). Такі дії мають бути кваліфіковані як поєднані з проникненням в інше приміщення чи сховище. Так само мають бути кваліфіковані дії особи, яка потрапила в приміщення з вільним доступом, але залишилася в ньому з метою заволодіння чужим майном і тоді, коли режим доступу до цього приміщення змінився й став обмеженим (завершення робочого дня в магазині, музеї тощо).

Необхідно виділяти фізичний та юридичний критерії розуміння поняття «проникнення». Зокрема, для визначення фізичного критерію підлягає встановленню: 1) факт входження (потрапляння) до приміщення (житла, іншого приміщення чи сховища); 2) час, спосіб, місце та обставини входження (потрапляння) до приміщення (житла, іншого приміщення чи сховища) з урахуванням режиму доступу до нього та до майна, яким бажає заволодіти особа.

Для з'ясування юридичного критерію слід встановлювати: 1) незаконність входження (потрапляння) в приміщення (житло, інше приміщення чи сховище) або перебування в ньому, що обумовлюється відсутністю в особи права на перебування там, де знаходиться майно, яким вона бажає незаконно заволодіти; 2) мету, яку досягає особа, вчиняючи обрані дії, усвідомлення нею характеру вчиненого суспільно небезпечного діяння, зокрема й факту незаконного входження (потрапляння) до приміщення (житла, іншого приміщення чи сховища) чи перебування в ньому, передбачення наслідків вчиненого діяння.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі № 569/11111/16-к (провадження № 13-14 кс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73532589>.

Апеляційні суди зобов'язані відкривати апеляційне провадження за скаргами на ухвали слідчих суддів про надання дозволу на проведення позапланових перевірок

23 травня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула матеріали провадження за касаційною скаргою представника Товариства з обмеженою відповідальністю «НВО «Синтоп» на ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 30 серпня 2017 року про відмову у відкритті апеляційного провадження.

За результатами розгляду кримінального провадження прийнято постанову, в якій зазначено таке.

Забезпечення права на апеляційний перегляд справи є однією з основних засад судочинства (пункт 8 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 14 Закону України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів»).

В апеляційному порядку можуть бути оскаржені ухвали слідчого судді у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України (частина третя статті 392 КПК України). Буквальне тлумачення зазначеної норми дає підстави для висновку про те, що ухвала слідчого судді може бути оскаржена в апеляційному порядку лише тоді, коли в КПК України є норма, якою це дозволено. Однак Конституційний Суд України, розглядаючи положення пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, дійшов висновку, що апеляційне оскарження судового рішення можливе в усіх випадках, крім тих, коли закон містить заборону на таке оскарження (абзац 2 пункту 3.2 Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду)).

Оскільки ухвалу слідчого судді про надання дозволу на проведення позапланової перевірки не передбачено КПК України, то немає ні дозволу, ні заборони щодо апеляційного оскарження такої ухвали.

Зважаючи на важливість для суб'єктів, щодо діяльності яких слідчі судді надають дозволи на проведення позапланових перевірок, прав, установлених статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статтею 1 Першого протоколу до неї, та враховуючи відсутність надійних процесуальних механізмів захисту прав під час підготовчого провадження, Велика Палата вважає практичним та ефективним право на апеляційний перегляд таких ухвал у стадії досудового розслідування.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що апеляційні суди зобов'язані відкривати апеляційне провадження за скаргами на ухвали слідчих суддів про надання дозволу на проведення позапланових перевірок.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 243/6674/17-к (провадження № 13-16 сво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74475959>.

У справі було висловлено окрему думку.

Детальніше з текстом окремої думки до постанови Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 243/6674/17-к (провадження № 13-16 сво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74688072>.

У разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилає положення частини третьої Кримінального процесуального кодексу України, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилаючись на приписи частини четвертої статті 399 КПК України

23 травня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула матеріали провадження за касаційною скаргою голови СФГ «Афродіта» на ухвалу Апеляційного суду Донецької області від 20 червня 2017 року про відмову у відкритті апеляційного провадження.

За результатами розгляду кримінального провадження Велика Палата Верховного Суду прийняла постанову, в якій зазначено таке.

З матеріалів провадження вбачається, що слідчий суддя Мар'їнського районного суду Донецької області ухвалою від 13 квітня 2017 року, керуючись статтями 9, 40, 71, 91, 93, 94, 99, 131, 132 Кримінального процесуального кодексу України, задовольнив клопотання прокурора Волноваської місцевої прокуратури про призначення та проведення перевірки на предмет дотримання вимог законодавчих і нормативно-правових актів з охорони праці та промислової безпеки і додержання трудового законодавства в діяльності СФГ «Афродіта» за матеріалами досудового розслідування, внесеного до ЄРДР 20 березня 2017 року за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою статті 272 Кримінального кодексу України, проведення якої доручив спеціалістам Головного управління Держпраці України у Донецькій області, виходячи з того, що перевірка у кримінальному провадженні не є заходом забезпечення кримінального провадження, в розумінні, визначеному в розділі II КПК України, а є законним способом збирання стороною обвинувачення доказів відповідно до частини другої статті 93 КПК України.

Апеляційний суд Донецької області ухвалою від 20 червня 2017 року відмовив у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою голови СФГ «Афродіта» на вказану вище ухвалу слідчого судді.

Велика Палата не може підтримати таке правозастосування і вважає, що у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилає положення частини третьої статті 309 КПК України, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилаючись на приписи частини четвертої статті 399 КПК України. Право на апеляційне оскарження такого судового рішення підлягає забезпеченню на підставі пункту 17 частини першої статті 7 та частини першої статті 24 КПК України, які його гарантують.

Тобто Велика Палата погоджується з правовим висновком Верховного Суду України, викладеним у постанові від 12 жовтня 2017 року № 5-142кс(15)17.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справі № 237/1459/17 (провадження № 13-19 кс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74475877>.

Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення», яким передбачено внесення змін до частини п'ятої статті 72 Кримінального кодексу України та закріплено положення, згідно з яким попереднє ув'язнення зараховується судом у строк покарання у разі засудження до позбавлення волі день за день, є законом про кримінальну відповідальність, який іншим чином погіршує становище особи у розумінні статті 5 КК України

29 серпня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в судовому засіданні матеріали кримінального провадження за обвинуваченням у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною другою статті 185, частиною третьою статті 185 Кримінального кодексу України, за касаційними скаргами захисника в інтересах засудженого та прокурора на вирок Апеляційного суду Херсонської області від 12 січня 2018 року у справі № 663/537/17.

Велика Палата спростувала позицію об'єднаної палати про те, що частина п'ята статті 72 КК України за своєю суттю та цілями фактично виконує функцію вирішення процесуальних питань.

Із цим висновком не можна погодитися з огляду на такі аргументи:

- «попереднє ув'язнення» та «зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання» – не тотожні поняття. Норма частини п'ятої статті 72 КК України про зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання є нормою матеріального кримінального права, а не кримінального процесуального права. Ця норма за своєю суттю та цілями не виконує функцію вирішення процесуальних питань, а є складовою частиною інституту призначення покарання, який, у свою чергу, є одним з кримінально-правових інститутів, передбачених у розділі XI Загальної частини КК України;

- зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання є кримінально-правовим наслідком діяння в розумінні частини другої статті 4 КК України, який впливає на становище особи за статтею 5 КК України (поліпшує або погіршує його);

- Закон України від 26 листопада 2015 року № 838-VIII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» є законом про кримінальну відповідальність, який іншим чином поліпшує становище особи у розумінні статті 5 КК України, оскільки передбачає коефіцієнт зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі;

- Закон України від 18 травня 2017 року № 2046-VIII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення» є законом про кримінальну відповідальність, який іншим чином погіршує становище особи у розумінні статті 5 КК України, оскільки

вводить (повертає) коефіцієнт зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання з розрахунку один день попереднього ув'язнення за один день позбавлення волі;

- вирішуючи питання про те, якою редакцією частини 5 статті 72 КК України належить керуватися у конкретному випадку, варто враховувати час вчинення особою діяння, як це визначено у частинах другій і третій статті 4 КК України, тобто застосовувати правила дії у часі закону України про кримінальну відповідальність, а не правила дії у часі кримінального процесуального закону.

Велика Палата сформувала такий висновок щодо застосування норми права, передбаченої частиною 5 статті 72 КК України (зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання):

- положення частини п'ятої статті 72 КК України щодо правил зарахування попереднього ув'язнення до строку позбавлення волі чи інших видів покарань, передбачених у частині першій статті 72 КК України, визначають «інші кримінально-правові наслідки діяння» у розумінні частини другої статті 4 КК України;

- якщо особа вчинила злочин у період з 24 грудня 2015 року до 20 червня 2017 року (включно), то під час зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання застосуванню підлягає частина п'ята статті 72 КК України в редакції Закону № 838-VIII (пряма дія Закону № 838-VIII);

- якщо особа вчинила злочин у період до 23 грудня 2015 року (включно), то під час зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання застосуванню підлягає частина п'ята статті 72 КК України в редакції Закону № 838-VIII (зворотна дія Закону № 838-VIII як такого, який «іншим чином поліпшує становище особи» у розумінні частини першої статті 5 КК України);

- таким чином, якщо особа вчинила злочин до 20 червня 2017 року (включно), то під час зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання застосуванню підлягає частина п'ята статті 72 КК України в редакції Закону № 838-VIII в силу як прямої, так і зворотної дії кримінального закону в часі;

- якщо особа вчинила злочин до 20 червня 2017 року (включно) і щодо неї продовжували застосовуватися заходи попереднього ув'язнення після 21 червня 2017 року, тобто після набрання чинності Законом № 2046-VIII, то під час зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання застосуванню підлягає частина п'ята статті 72 КК України в редакції Закону № 838-VIII. В такому разі Закон № 838-VIII має переживаючу (ультраактивну) дію. Застосування до таких випадків Закону № 2046-VIII є неправильним, оскільки зворотна дія цього Закону як такого, що «іншим чином погіршує становище особи», відповідно до частини другої статті 5 КК України не допускається;

- якщо особа вчинила злочин починаючи з 21 червня 2017 року (включно), то під час зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання застосуванню підлягає частина п'ята статті 72 КК України в редакції Закону № 2046-VIII (пряма дія Закону № 2046-VIII).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 29 серпня 2018 року у справі № 663/537/17 (провадження № 13-31 кс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76207318>.

Роз'яснення судом обвинуваченому права на суд присяжних поза часовими межами підготовчого провадження, але до завершення судового розгляду, не завжди є безумовною підставою для скасування вироку. Поставлені у касаційних скаргах питання, що належать до предмета перевірки касаційного суду згідно з частиною першою статті 438 Кримінального процесуального кодексу України і спрямовані на покращення правового становища особи, яка піддається кримінальному переслідуванню, мають вирішуватися судом касаційної інстанції по суті незалежно від того, чи ставили їх сторони перед судами попередніх інстанцій

12 вересня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу засудженого Особи 3, касаційну скаргу засудженого Особи 4 з доповненнями його та його захисника, касаційну скаргу захисника в інтересах засудженого Особи 4 на вирок Суворовського районного суду міста Одеси від 23 лютого 2016 року та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 7 вересня 2016 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною другою статті 147 Кримінального кодексу України та пунктів 3, 9 частини другої статті 115 КК України.

Велика Палата вважає, що при вирішенні питання про те, чи завжди неналежне виконання прокурором та/або судом вимог статті 384 Кримінального процесуального кодексу України щодо роз'яснення підозрюваному (обвинуваченому) права на суд присяжних є безумовною підставою для скасування обвинувального вироку, необхідно виходити з такого.

Вимоги статті 384 КПК України щодо роз'яснення особі відповідного права прокурором при направленні обвинувального акта до суду та судом під час підготовчого судового засідання спрямовані на забезпечення ефективної реалізації обвинуваченим зазначеного права завдяки своєчасній поінформованості і наданні йому реальної можливості ініціювати питання про особливий порядок судового розгляду.

Попри невідповідність дій суду приписам статті 384 КПК України в цій ситуації скасування вироку з призначенням нового судового розгляду не буде необхідним та ефективним засобом виправлення допущеної помилки і не сприятиме реальному захисту прав і свобод засуджених. Навпаки, анулювання результатів усіх процесуальних дій, виконаних судом упродовж майже двох років в установленому законом порядку, з метою дотримання самої лише формальної процедури призведе до неефективного витрачання людських і часових ресурсів, втрати значної частини доказів і порушення прав учасників процесу на розгляд справи упродовж розумного строку.

Виходячи з викладеного, Велика Палата дійшла висновку, що роз'яснення обвинуваченому права на суд присяжних поза межами підготовчого провадження, але до завершення судового розгляду, не завжди має визнаватися судами вищих інстанцій безумовною підставою для скасування вироку.

Однак для залишення судових рішень у силі в кожному конкретному випадку необхідні дані, які б із достатньою переконливістю свідчили про відсутність в особи перешкод у реалізації свого права на особливий порядок судового розгляду попри зазначений недолік. За наявності обґрунтованих підстав для висновку, що в результаті роз'яснення права на суд присяжних на стадії судового розгляду обвинувачений мав реальну можливість ефективно скористатися ним, суд касаційної інстанції вправі не визнати відсутність роз'яснення такого права прокурором при направленні обвинувального акта до суду і судом у підготовчому судовому засіданні безумовною підставою для скасування вироку. Вирішуючи це питання, суду належить виходити з того, чи забезпечили фактично застосовані час і спосіб роз'яснення обвинуваченому права на суд присяжних можливість його реалізації.

Щодо питання про наявність у касаційного суду процесуальних повноважень перевіряти доводи, яких сторони не заявляли перед судами попередніх інстанцій, Велика Палата зазначила таке.

Статтею 424 КПК України передбачено, що в касаційному порядку можуть бути оскаржені вироки та ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку й постановлені за результатами їх перегляду ухвали апеляційного суду. Обмежень, які би ставили реалізацію права учасника процесу на касаційне оскарження в залежність від того, чи порушував він аналогічні питання перед судом апеляційної інстанції, ні зазначена правова норма, ні інші положення КПК України не містять.

Виходячи зі змісту частини першої статті 438 КПК України, предметом перевірки суду касаційної інстанції можуть бути доводи, які узгоджуються з його процесуальними повноваженнями, тобто стосуються: істотного порушення вимог кримінального процесуального закону; неправильного застосування закону про кримінальну відповідальність; невідповідності призначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення й особі винного. Особливих умов щодо кола питань, які можуть бути поставлені на вирішення суду касаційної інстанції в межах цих підстав, у тому числі й пов'язаних із позиціями сторін у судах нижчих ланок, закон не встановлює. Виняток становить лише процедура оскарження вироків, ухвалених на підставі угод, які можуть бути оскаржені до суду касаційної інстанції виключно з підстав, передбачених частиною третьою статті 424 КПК України.

Питання, щодо дослідження яких у законі встановлена заборона, суд касаційної інстанції не вправі досліджувати незалежно від процесуальних позицій сторін.

Відповідно до частини другої статті 433 КПК України суд касаційної інстанції переглядає рішення судів першої та апеляційної інстанцій у межах касаційної скарги. Згідно з цією нормою КПК України суд касаційної інстанції вправі вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру. Якщо задоволення скарги дає підстави для прийняття рішення на користь інших засуджених, від яких не надійшли скарги, суд касаційної інстанції зобов'язаний прийняти таке рішення.

Тому навіть у разі самостійного виявлення касаційним судом неправильного застосування закону про кримінальну відповідальність, істотного порушення вимог

кримінального процесуального закону, зокрема недотримання прав підозрюваного, обвинуваченого, наслідком чого могло стати безпідставне погіршення його правового становища, суд вправі і зобов'язаний прийняти рішення про виправлення допущеної помилки, незалежно від того, чи охоплюється воно обсягом касаційних вимог.

Тим більше суд касаційної інстанції наділений повноваженнями перевіряти доводи щодо допущених при ухваленні обвинувального вироку істотних порушень прав обвинуваченого, які наводяться у касаційних скаргах, однак вперше заявляються сторонами на стадії касаційного розгляду. Адже перевірка таких доводів по суті дає суду можливість, у разі їх підтвердження, прийняти рішення про скасування або зміну обвинувального вироку і створити у такий спосіб умови для належної реалізації прав обвинуваченого і для покращення його становища.

Отже, поставлені у касаційних скаргах питання, що належать до предмета перевірки касаційного суду згідно з частиною першою статті 438 КПК України і спрямовані на покращення правового становища особи, яка піддається кримінальному переслідуванню, мають вирішуватися судом касаційної інстанції по суті незалежно від того, чи ставили їх сторони перед судами попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 вересня 2018 року у справі № 523/6472/14-к (провадження № 13-32 кс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76947335>.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого частиною другою статті 365 Кримінального кодексу України, вичерпується діями, які явно виходять за межі наданих працівнику правоохоронного органу прав чи повноважень і містять принаймні одну з ознак: супроводжуються насильством або погрозою застосування насильства, застосуванням зброї чи спеціальних засобів або болісними і такими, що ображають особисту гідність потерпілого, діями, за відсутності ознак катування. Заподіяння наслідків у вигляді істотної шкоди в розумінні пункту 3 примітки до статті 364 КК України не є обов'язковою умовою для кваліфікації дій за частиною другою статті 365 КК України

5 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу заступника прокурора Закарпатської області на ухвалу Апеляційного суду Закарпатської області від 14 червня 2017 року у кримінальному провадженні за обвинуваченням Особи 1 у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною другою статті 365, частиною першою статті 371 Кримінального кодексу України, та Особи 2 – у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою статті 366; частиною першою статті 371 КК України.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Викладені в ухвалі висновки апеляційного суду про те, що обов'язковою ознакою злочину, передбаченого частиною другою статті 365 КК України, має бути істотна шкода у розумінні пункту 3 примітки до статті 364 цього Кодексу, не ґрунтуються на

правильному тлумаченні закону України про кримінальну відповідальність, яке б відповідало його точному змісту.

У частині першій статті 365 КК України сформульовано склад злочину, що не передбачає обтяжуючих ознак. Обов'язкову юридичну ознаку цього складу злочину становить заподіяння зазначеними вище діями істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб. Поняття «істотна шкода» для цілей застосування цієї правової норми є легально визначеним і наведено в пункті третьому примітки до статті 364 КК України.

При конструюванні складу злочину, передбаченого частиною другою статті 365 КК України, наслідки, на які вказано в частині першій цієї статті, заміщуються іншою ознакою. Таку ознаку злочину становить спосіб перевищення влади чи службових повноважень – застосування насильства, погроза його застосування, застосування зброї чи спеціальних засобів, болісні й такі, що ображають особисту гідність потерпілого, дії. Очевидним є те, що зазначений спосіб, незалежно від наявності чи відсутності наслідків, суттєво підвищує суспільну небезпечність протиправних дій, оскільки становить посягання на найвищі відповідно до статті 3 Конституції України соціальні цінності – людину, її здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку, правову охорону яких також гарантовано статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо безумовної заборони нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження і покарання.

Невід'ємні права кожної людини на зазначені вище блага за своєю юридичною природою належать до особистих немайнових, які спрямовані на забезпечення її фізичного, соціального та духовного буття і не мають економічного змісту та матеріального вираження. Такі права пов'язані з безумовною цінністю людської особистості самої по собі, а завдана людині в результаті їх порушення фізична та/або моральна шкода є самодостатнім критерієм для оцінки відповідних протиправних дій як найбільш тяжких.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 5 грудня 2018 року у справі № 301/2178/13-к (провадження № 13-57 кс 18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78426368>.

2. Перегляд судових рішень Великою Палатою за виключними обставинами у зв'язку з встановленням міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Буглов проти України» порушення статті 3, пункту 3 статті 5, статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виявились у жорстокому поводженні під час перебування під вартою в міліції, триманні під вартою в таких умовах, що принижує гідність, продовження тримання заявника під вартою без вказівки на будь-які причини, відсутності вагомих підстав для перегляду кореспонденції та застосуванні непропорційно суворого заходу дисциплінарного стягнення за порушення порядку надіслання кореспонденції ув'язненими, відмовила в задоволенні заяви і залишила без змін рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій

20 лютого 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальну справу за заявою засудженого за сукупністю злочинів, передбачених статтею 69, пунктами «а», «г», «з», «і» статті 93, частиною третьою статті 142, частиною другою статті 215-3 Кримінального кодексу України 1960 року, частиною першою статті 263, частиною другою статті 345 КК України 2001 року, про перегляд вироку Апеляційного суду Донецької області від 16 грудня 2002 року й ухвали Верховного Суду України від 29 травня 2003 року з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Рішенням Європейського суду з прав людини від 10 липня 2014 року у справі «Буглов проти України» (заява № 28825/02), яке набуло статусу остаточного 15 грудня 2014 року, констатовано порушення таких положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: статті 3 Конвенції у зв'язку з тим, що заявник зазнав жорстокого поводження під час його перебування під вартою в міліції, а саме нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження; крім того, умови тримання заявника в СІЗО, зокрема, надмірна переповненість камери та відповідний негативний вплив на його самопочуття в поєднанні з тривалістю строку, впродовж якого він тримався під вартою в таких умовах, становили таке, що принижує гідність, поводження; пункту 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з тим, що національний суд не вказав будь-яких причин продовження тримання заявника під вартою; статті 8 Конвенції у зв'язку з відсутністю вагомих підстав для перегляду відповідної кореспонденції, конфіденційності якої було важливо дотримуватися, та у зв'язку із застосуванням непропорційно суворого заходу дисциплінарного стягнення за порушення порядку надіслання кореспонденції ув'язненими. ЄСПЛ постановив, що держава-відповідач повинна сплатити на користь заявника 12 тис. євро на відшкодування моральної шкоди і 101 євро компенсації судових та інших витрат.

Рішенням ЄСПЛ були встановлені порушення низки конвенційних прав заявника. Значна частина визнаних ЄСПЛ порушень норм Конвенції пов'язана із системними процедурними помилками, якими характеризувалось кримінально-процесуальне законодавство періоду проведення досудового розслідування в справі заявника.

Підсумовуючи, Велика Палата Верховного Суду констатує, що рішення ЄСПЛ не містить висновків про те, що встановлені стосовно заявника порушення Конвенції свідчать, що рішення національних судів у кримінальній справі щодо заявника суперечать Конвенції, або в основі визнаних ЄСПЛ порушень лежали суттєві процедурні помилки чи положення, які ставлять під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні, або що ці порушення були спричинені ухваленими на національному рівні рішеннями, які й надалі зумовлюють негативні наслідки для заявника та не можуть бути усунуті в інший спосіб, ніж повторний розгляд справи.

Таким чином, заява про перегляд судових рішень у зв'язку з встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом, не підлягає задоволенню.

З огляду на викладене та на відсутність підстав для скасування судових рішень щодо заявника Велика Палата Верховного Суду також не вбачає підстав і для задоволення заяви в частині закриття кримінальної справи щодо нього у зв'язку з відсутністю в його діях складу злочину.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 лютого 2018 року у справі № 775/15/15-к (провадження № 13-1 з во 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72349249>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Ростовцев проти України» порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яке виявилось у позбавленні заявника права на апеляційне оскарження, задовольнила заяву про перегляд і скасувала рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій

27 лютого 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула матеріали кримінального провадження за заявою захисника в інтересах засудженого про скасування ухвали Апеляційного суду міста Києва від 1 липня 2015 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 3 серпня 2015 року з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У заяві про перегляд судових рішень за виключними обставинами захисник вказує на порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, встановлені в рішенні Європейського суду з прав людини від 25 липня 2017 року у справі «Ростовцев проти України», просить скасувати ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 1 липня 2015 року та ухвалу ВССУ від

3 серпня 2015 року, постановлені національними судами щодо його підзахисного, а справу направити на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Рішення ЄСПЛ у справі «Ростовцев проти України» набуло статусу остаточного 25 жовтня 2017 року. ЄСПЛ встановив, що заявник мав право на розгляд його справи в апеляційному порядку, але не міг оскаржити прийняте щодо нього рішення, оскільки не оспорював обставин, що стали підставою для його засудження, і таким чином погодився із застосуванням скороченої форми судового розгляду. Хоча визнання подій заявника могло означати відмову від деяких його процесуальних прав, безперечно, така відмова не стосувалася права на апеляційне оскарження правової кваліфікації його дій. Саме на цій підставі заявник звертався з апеляційною скаргою. Отже, не можна стверджувати, що заявник відмовився від свого права на апеляцію.

Національне законодавство встановлює, зокрема в частині другій статті 394 Кримінального процесуального кодексу України, обмеження щодо можливості апеляційного оскарження судового рішення лише з підстав заперечення обставин, які ніким не оспорювалися та дослідження яких суд визнав недоцільним. Право на оскарження рішення суду з підстави неправильної кваліфікації дій КПК України не обмежується. Тобто норми КПК України не містять обмежень щодо оскарження в апеляційному порядку кримінально-правової кваліфікації дій, зокрема й у тих кримінальних провадженнях, у яких під час судового розгляду суд першої інстанції застосував частину третю статті 349 КПК України і визнав недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не оспорювалися.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що рішеннями судів апеляційної та касаційної інстанцій, які є предметом перегляду в цьому провадженні, засуджений був незаконно позбавлений права на апеляційне оскарження прийнятого щодо нього рішення суду першої інстанції, а тому це право потрібно відновити.

Велика Палата вирішила, що додатковим заходом індивідуального характеру, який потрібно застосувати в цьому провадженні для відновлення права на апеляційне оскарження, є повторний розгляд апеляційної скарги Апеляційним судом міста Києва.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2018 року у справі № 756/5578/15-к (провадження № 13-3 з во 18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72489783>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Мальченко та інші проти України» порушень статей 3, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виявились у неналежних умовах тримання під вартою та відсутності ефективного засобу юридичного захисту, відмовила в задоволенні заяви і залишила без змін рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій

10 квітня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальну справу за заявою засудженого про скасування вироку Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 27 квітня 2012 року, ухвали Апеляційного суду Івано-Франківської області від 24 грудня 2012 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду

України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 жовтня 2013 року з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Європейський суд з прав людини 6 квітня 2017 року постановив остаточне рішення у справі «Мальченко та інші проти України». Цим рішенням встановлено порушення статей 3 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та відсутністю ефективного засобу юридичного захисту (заява № 59537/11 від 12 вересня 2011 року). Інші скарги заявника ЄСПЛ визнав неприйнятними.

Згідно зі статтею 41 Конвенції, якщо ЄСПЛ визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право держави, яка була стороною у справі, передбачає лише часткову компенсацію, ЄСПЛ, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію. Саме такий механізм компенсації ЄСПЛ застосував щодо Особи 4, оскільки йому було присуджено справедливую сатисфакцію у вигляді відшкодування моральної та матеріальної шкоди у розмірі 4200 євро.

Негативних наслідків через констатовані ЄСПЛ порушення заявник вже не зазнає, а отже, такий додатковий захід індивідуального характеру, як повторний розгляд його справи, не є адекватним способом поновлення його прав.

У заяві засуджений заперечує свою причетність до інкримінованого йому діяння, стверджуючи про порушення прав та обвинувальний ухил прокуратури і суду, вказує на необхідність надання доказам відповідної правової оцінки та, з урахуванням наведених у заяві мотивів, просить їх перевірити через односторонність та неповноту досудового та судового розгляду.

Ці питання були предметом оцінки під час кримінального провадження на національному рівні судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій. ЄСПЛ не встановив порушень норм Конвенції під час розгляду кримінальної справи щодо заявника національними судами, а тому немає мотивів визнання їх незаконними та застосування такого додаткового заходу індивідуального характеру, як повторний розгляд справи.

Тому для скасування винесених щодо заявника вироку Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 27 квітня 2012 року, ухвали Апеляційного суду Івано-Франківської області від 24 грудня 2012 року та ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 жовтня 2013 року немає підстав, оскільки у рішенні ЄСПЛ констатовано лише порушення статей 3 та 13 Конвенції, а саме – порушення у ході тримання заявника під вартою у неналежних умовах та відсутність ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з цим.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 квітня 2018 року у справі № 0907/1-661/2011 (провадження № 13-10 з во 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73304976>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Шабельник проти України (№ 2)» порушень пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виявились у засудженні судом заявника за вбивство, що ґрунтується на викривальних показаннях, здобутих з порушенням його права «на мовчання» та права не свідчити проти себе, і стосовно перешкод в ефективному здійсненні ним права на захист під час допитів на досудовому етапі провадження у справі про вбивство, частково задовольнила заяву про перегляд і скасувала рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій у частині засудження за розбійний напад та вбивство Особи 8

16 травня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула у відкритому судовому засіданні кримінальну справу за заявою захисника про перегляд вироку Апеляційного суду Житомирської області від 11 липня 2002 року й ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 9 вересня 2010 року щодо засудженого.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У поданій захисником заяві йдеться про виконання рішення Європейського суду з прав людини щодо заявника шляхом застосування додаткових заходів індивідуального характеру, а саме скасування вироку Апеляційного суду Житомирської області від 11 липня 2002 року та ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 9 вересня 2010 року щодо Особи 5 і направлення справи на новий судовий розгляд.

Проаналізувавши зміст порушень, встановлених рішенням ЄСПЛ від 1 червня 2017 року у справі «Шабельник проти України» (№ 2) (заява № 15685/11), яке набуло статусу остаточного 1 вересня 2017 року, Велика Палата Верховного Суду констатує, що засуджений і надалі зазнає негативних наслідків рішень, ухвалених щодо нього на національному рівні. Так, йдеться про засудження заявника судом за вбивство Особи 8, яке ґрунтується на викривальних показаннях, здобутих з порушенням його права «на мовчання» та права не свідчити проти себе, і стосовно перешкод в ефективному здійсненні ним права на захист під час допитів на досудовому етапі провадження у справі про вбивство Особи 8 (пункт 2 резолютивної частини рішення ЄСПЛ «Шабельник проти України» заява (№ 16404/03) від 19 лютого 2009 року). Саме в цій частині кримінального провадження на національному рівні ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що єдиним додатковим заходом індивідуального характеру, який необхідно застосувати в цьому випадку, є відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який заявник мав до порушення Конвенції і протоколів до неї (*restitutio in integrum*), – повний перегляд справи у частині вчинених злочинів щодо Особи 8.

Порушень Конвенції у частині притягнення до кримінальної відповідальності за другий епізод злочинної діяльності (викрадення, вбивство, захоплення як заручника та вимагання викупу за Особу 10) ЄСПЛ не встановив.

З огляду на це, а також враховуючи визнання ЄСПЛ неприйнятними всіх скарг Особи 5, окрім тих, які стосуються вбивства Особи 8, і встановлення порушень Україною Конвенції лише під час провадження у справі щодо Особи 8, Велика Палата Верховного Суду не має підстав вважати, що необхідність застосування до Особи 5 такого індивідуального заходу, як повний повторний розгляд винесених щодо нього рішень, стосується і викрадення, вбивства, захоплення як заручника та вимагання викупу за малолітню Особу 10, оскільки ЄСПЛ не встановив жодних порушень Конвенції під час досудового розслідування та судового розгляду епізодів злочинної діяльності, що стосуються Особи 10.

Роблячи такий висновок, Велика Палата враховує практику ЄСПЛ, який неодноразово наголошував на необхідності дотримання принципу правової визначеності, що передбачає повагу до принципу остаточності судових рішень.

Оскільки Велика Палата здійснює перегляд за виключними обставинами рішень судів, прийнятих на національному рівні, щодо яких ЄСПЛ констатував порушення Україною Конвенції, то задоволення вимог заявника про скасування винесених щодо нього рішень у тій частині, в якій не встановлено жодних порушень Україною Конвенції, буде виходом суду за межі вказаного перегляду та порушенням принципу правової визначеності, який передбачає повагу до принципу остаточності судових рішень (*res judicata*).

Висновок ЄСПЛ про порушення статті 6 Конвенції у частині провадження щодо заявника не вимагає автоматичного перегляду в цілому ухвалених у його справі на національному рівні судових рішень.

Крім того, ЄСПЛ неодноразово зазначав, що він не може наперед передбачати результатів оцінки національними судами того, чи було б доречним з урахуванням конкретних обставин справи відмовити у повторному її перегляді або у відновленні провадження. Такий перегляд не є єдиним способом виконання рішення ЄСПЛ. У кращому випадку, це – найбільш бажаний варіант, доцільність застосування якого оцінюється національними судами, беручи до уваги національне законодавство та конкретні обставини справи (див. *mutatis mutandis*, рішення у справі «Морейра Феррейра проти Португалії (№ 2)», пункти 93–94).

Отже, Велика Палата Верховного Суду вважає, що немає підстав скасовувати вирок Апеляційного суду Житомирської області від 11 липня 2002 року у частині кваліфікації дій засудженого стосовно епізодів злочинної діяльності щодо Особи 10, в частині цивільного позову, а також в частині визначення долі відповідних речових доказів у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 1-13/2002 (провадження № 13-2 з во 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74158440>.

У справі було висловлено окрему думку.

Детальніше з текстом окремої думки до постанови Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 1-13/2002 (провадження № 13-2 зво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74158372>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Мороз проти України» порушень статей 8, 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виявились у відмові в задоволенні клопотань заявника, який тримався під вартою, про побачення з родичами та про листування з рідними, відмовила в задоволенні заяви і залишила без змін рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій

30 травня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальну справу за заявою засудженого за сукупністю злочинів за пунктом 8 частини другої статті 115, частини першої статті 263 Кримінального кодексу України, про перегляд вироку Апеляційного суду м. Києва від 19 травня 2006 року та ухвали Верховного Суду України від 28 листопада 2006 року щодо нього з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Зі змісту рішення Європейського суду з прав людини від 2 березня 2017 року у справі «Мороз проти України», яке набуло статусу остаточного 18 вересня 2017 року, вбачається, що заявник скаржився, зокрема, на те, що із серпня 2005 року та до дня його засудження, 26 серпня 2006 року, національні органи відмовляли в задоволенні його клопотань про побачення з родичами, а також під час тримання під вартою йому відмовляли в задоволенні його клопотань про листування з рідними.

Велика Палата вказала, що наведені доводи заявника ЄСПЛ визнав обґрунтованими. Проте рішення Суду не містить висновків, що встановлені щодо засудженого порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод були спричинені рішеннями, ухваленими в межах кримінального провадження, які й надалі зумовлюють шкідливі наслідки та не можуть бути усунуті (виправлені) іншим способом, аніж під час повторного розгляду справи.

Встановлені ЄСПЛ порушення статей 8 та 9 Конвенції відбувались при триманні заявника у СІЗО під час його попереднього ув'язнення, не впливали на загальну справедливість судового розгляду, що, у свою чергу, не обумовлює визнання незаконності остаточних судових рішень, ухвалених при вирішенні справи по суті.

За наслідками розгляду заяви на відшкодування моральної шкоди Суд вирішив за розумне надати справедливую сатисфакцію у вигляді присудження заявнику 4 тис. євро компенсації. Водночас, оскільки ЄСПЛ не визнав порушення права заявника на справедливий суд, повторний розгляд справи не може бути адекватним способом поновлення прав заявника.

Підсумовуючи, Велика Палата Верховного Суду констатує, що рішення ЄСПЛ не містить висновків про те, що встановлені стосовно заявника порушення Конвенції

свідчать, що рішення національних судів у кримінальній справі щодо заявника суперечать Конвенції, або в основі визнаних ЄСПЛ порушень лежали суттєві процедурні помилки чи положення, які ставлять під сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні, або що ці порушення були спричинені ухваленими на національному рівні рішеннями, які й надалі зумовлюють негативні наслідки для заявника та не можуть бути усунуті в інший спосіб, ніж повторний розгляд справи.

З огляду на це Велика Палата Верховного Суду вважає, що підстав для застосування такого заходу індивідуального характеру, як повторний розгляд справи засудженого, немає.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 1-16/06 (провадження № 13-8 зво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74440129>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Зосимов проти України» порушень статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статті 1 Першого протоколу до неї, які виявились у втручанні працівників правоохоронних органів у право на повагу до житла, відмовила в задоволенні заяви і залишила без змін ухвалу апеляційного суду

30 травня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула заяву адвоката про перегляд ухвали Апеляційного суду міста Києва від 24 грудня 2004 року з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

У заяві про перегляд ухвали апеляційного суду висловлено прохання про забезпечення заявнику на підставі рішення Європейського суду з прав людини від 7 липня 2016 року у справі «Зосимов проти України» (заява № 4322/06), яке набуло статусу остаточного 7 жовтня 2016 року, такого заходу індивідуального характеру, як розгляд справи зі скасуванням судового рішення апеляційного суду як незаконного.

ЄСПЛ у своєму рішенні зазначив, що заявник у заяві до міжнародної судової установи доводив незаконність і свавільність проведення обшуку в офісі, автомобілі та гаражі, вилучення та використання його майна як речового доказу у кримінальному провадженні, в якому він не був стороною, скаржився на надмірну тривалість цього провадження та відсутність у нього ефективних засобів юридичного захисту.

При цьому ЄСПЛ визнав обґрунтованими лише скарги щодо незаконного обшуку (огляду) офісу, автомобіля та гаража заявника, вилучення та зберігання правоохоронними органами його майна і відсутності в нього можливості подати відповідні скарги.

Також ЄСПЛ визнав порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статті 1 Першого протоколу до неї щодо втручання працівників правоохоронних органів у право на повагу до житла заявника, оскільки в матеріалах справи відсутні документи, на основі яких можна встановити юридичну

підставу вилучення майна, та немає відповідного дозволу судового органу, тому вилучення майна було незаконним.

Стосовно цього ЄСПЛ послався на те, що розтлумачене компетентними судовими органами національне законодавство не містило жодних процесуальних гарантій, які давали б можливість оскаржити дії працівників міліції. Тому порушення статті 13 Конвенції ЄСПЛ визнав у зв'язку з відсутністю ефективних національних засобів юридичного захисту щодо скарг заявника за статтею 8 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до неї.

За наслідками розгляду заяви ЄСПЛ вирішив за розумне надати справедливую сатисфакцію у вигляді присудження заявнику 6 тис. євро компенсації у рахунок відшкодування моральної шкоди.

Загальні принципи, яких дотримувався ЄСПЛ при розгляді заяви, а саме оцінка та аналіз наведених ним фактів, констатований характер (зміст) порушень Конвенції, присуджена у зв'язку із цим грошова компенсація, дають підстави вважати, що стосовно заявника були допущені такі порушення Конвенції, які за цих обставин неможливо відновити у вигляді того стану чи становища, що існували до вчинення порушень.

Стосовно заявника таке повне відновлення, а тим більше шляхом скасування ухвали апеляційного суду, неможливе, оскільки ЄСПЛ констатував порушення Конвенції щодо заявника на стадії досудового розслідування кримінальної справи і не встановив жодних порушень судами України вимог закону та Конвенції, у зв'язку з чим немає підстав для визнання ухвали суду апеляційної інстанції незаконною та її скасування.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 9-484/2004 (Co-77/04) (провадження № 13-9 зво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74505960>.

У справі було висловлено окрему думку.

Детальніше з текстом окремої думки до постанови Верховного Суду від 30 травня 2018 року у справі № 9-484/2004 (Co-77/04) (провадження № 13-9 зво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74777501>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Радченко проти України» порушень пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виявились у розгляді кримінальної справи щодо нього в касаційному порядку без участі захисника, задовольнила частково заяву про перегляд і скасувала рішення суду касаційної інстанції

6 червня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальну справу за заявою засудженого за сукупністю злочинів за частиною третьою статті 15, пунктів 1, 6 частини другої статті 115, пункту 6 частини другої статті 115, частин третьої, четвертої статті 187, частини першої статті 263, статті 348, частини першої статті 70 Кримінального кодексу України про перегляд вироку Апеляційного суду Одеської області від 4 вересня 2006 року та ухвали Верховного Суду України від 30 січня 2007

року щодо нього з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Як убачається з матеріалів кримінальної справи, у вересні 2006 року заявник звернувся до Верховного Суду України з касаційною скаргою на вирок Апеляційного суду Одеської області, яким його засуджено до довічного позбавлення волі.

Європейський суд з прав людини з урахуванням серйозності становища засудженого, який був засуджений судом першої інстанції до довічного позбавлення волі, визнав розгляд кримінальної справи щодо нього в касаційному порядку без участі захисника порушенням пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зазначивши, що характер розгляду цієї кримінальної справи вимагав надання заявнику правової допомоги в інтересах правосуддя.

Відповідно до вимог пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції Верховний Суд України мав розглядати справу з наданням заявнику безкоштовної правової допомоги та обов'язковою участю захисника.

Крім того, ЄСПЛ констатував порушення принципу рівності сторін, оскільки за відсутності заявника в судовому засіданні Верховного Суду України прокурор, на відміну від підсудного, інтереси якого не захищалися, наводив свої доводи касаційному суду. Така процесуальна нерівність сторін зумовила порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Оскільки ЄСПЛ не визнав порушення права заявника на справедливий суд під час досудового та судового слідства в суді першої інстанції, то підстав для скасування вироку апеляційного суду, як про це ставиться питання, у Великій Палаті Верховного Суду не було.

Разом із тим, виходячи із зазначених фактичних та правових підстав, Велика Палата Верховного Суду вважає, що постановлена у кримінальній справі щодо заявника ухвала Верховного Суду України не може залишатися в силі та підлягає скасуванню.

Констатований ЄСПЛ характер (зміст) порушень, їхня правова природа, стадія провадження, на якій вони були допущені і на якій можуть бути виправлені, викликаний цими порушеннями стан для заявника, визначений можливий особливий спосіб відновлення порушеного права дають підстави вважати, що виправлення допущених порушень можна здійснити шляхом застосування такого заходу індивідуального характеру, як повторний перегляд справи за касаційною скаргою судом касаційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 6 червня 2018 року у справі № 1-32/06 (провадження № 13-23 зво 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74630438>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Красюков та інші проти України» порушень підпункту «с» пункту 1, пункту 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через надмірну тривалість досудового тримання заявника під вартою, незаконне досудове тримання під вартою, відсутність у постанові суду дати закінчення тримання під вартою та обґрунтування продовження строку тримання заявника під вартою, відмовила в задоволенні заяви і залишила без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій

7 листопада 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула заяву про перегляд постанови Голосіївського районного суду м. Києва від 10 червня 2011 року та ухвали Апеляційного суду міста Києва від 7 травня 2014 року з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Рішенням Європейського суду з прав людини від 12 квітня 2018 року у справі «Красюков та інші проти України» (заява № 71560/13), яке набуло статусу остаточного 3 травня 2018 року (у текст рішення 23 травня 2018 року було внесено зміни), констатовано порушення підпункту «с» пункту 1, пункту 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з надмірною тривалістю досудового тримання заявника під вартою, незаконним досудовим триманням під вартою з 10 травня по 10 червня 2011 року (не було ухвалено жодної постанови), відсутністю у постанові суду від 10 червня 2011 року дати закінчення тримання під вартою та обґрунтування продовження строку тримання заявника під вартою.

У заяві про перегляд ухвали апеляційного суду та постанови попереднього розгляду місцевого суду висловлено прохання про забезпечення йому на підставі рішення ЄСПЛ такого заходу індивідуального характеру, як розгляд справи зі скасуванням судового рішення апеляційного суду з закриттям провадження та скасування постанови попереднього розгляду кримінальної справи в частині обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Водночас рішення ЄСПЛ не містить висновку про те, що встановлені стосовно заявника порушення Конвенції були спричинені такими рішеннями судів, існування яких і надалі зумовлює шкідливі наслідки, яких не можна усунути (виправити) іншим способом, аніж їх скасуванням (ухвали апеляційного та постанови місцевого судів).

За наслідками розгляду заяви ЄСПЛ вирішив надати заявникові справедливую сатисфакцію у вигляді присудження 5900 євро компенсації у рахунок відшкодування матеріальної та моральної шкоди.

Загальні принципи, яких дотримувався ЄСПЛ при розгляді заяви, а саме оцінка та аналіз наведених ним фактів, констатований характер (зміст) порушень Конвенції, присуджена у зв'язку із цим грошова компенсація, дають підстави вважати, що стосовно заявника були допущені такі порушення Конвенції, які за цих обставин неможливо відновити у вигляді того стану чи становища, що існували до вчинення порушень. У таких випадках засобами компенсації можуть бути: сплата присудженого

відшкодування моральної шкоди, аналіз причин порушення Конвенції та пошук шляхів усунення цих порушень, вжиття інших заходів загального характеру. Виконання цих заходів покладається на компетентні органи державної влади.

Визнані порушення прав заявника мали місце у минулому, а на час розгляду заяви Великою Палатою Верховного Суду він не зазнає негативних наслідків порушень тих його прав, які було визнано ЄСПЛ (не перебуває під вартою).

Враховуючи, що з рішення ЄСПЛ не вбачається підстав для перегляду судових рішень щодо заявника, його заяву має бути залишено без задоволення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 листопада 2018 року у справі № 761/7651/14-к (провадження №13-34 з во 18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77720935>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Рудніченко проти України» порушення пунктів 1, 3 статті 5, пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, які виявились у незаконному триманні заявника під вартою, незабезпеченні допиту свідка та відсутності безсторонності суду першої інстанції, який виніс обвинувальний вирок заявнику, задовольнила заяву про перегляд і скасувала рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій

14 листопада 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула кримінальну справу за заявою засудженого про скасування вироку Ленінського районного суду міста Севастополя від 14 листопада 2007 року, ухвали Апеляційного суду міста Севастополя від 28 липня 2009 року та постанови Верховного Суду України від 14 січня 2010 року в частині засудження заявника за вчинення злочину, передбаченого частиною другою статті 187 Кримінального кодексу України.

Європейський суд з прав людини 11 липня 2013 року постановив рішення у справі «Рудніченко проти України». Цим рішенням констатовано порушення пункту 1 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо законності тримання заявника під вартою у період з 6 січня по 12 січня 2006 року; пункту 3 статті 5 Конвенції; пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо незабезпечення явки свідка; пункту 1 статті 6 Конвенції через відсутність безсторонності суду першої інстанції, який виніс обвинувальний вирок заявнику.

У пункті 101 рішення «Рудніченко проти України» ЄСПЛ зауважив, що підпункт «d» пункту 3 статті 6 Конвенції закріплює принцип, відповідно до якого перед тим, як обвинуваченого буде визнано винним, всі докази проти нього повинні бути представлені під час відкритого судового розгляду у його присутності з метою забезпечення змагальності доказів. Винятки з цього правила можливі, проте не можуть порушувати прав сторони захисту, які, як правило, передбачають, що обвинуваченому відповідним та належним чином повинна бути забезпечена можливість піддати сумнівам показання свідка та допитувати свідка, який свідчить проти нього, або безпосередньо під час дачі ним показань або пізніше на інших стадіях процесу.

ЄСПЛ зробив висновок про те, що не було ніяких причин, не кажучи про поважні причини, для обмеження права заявника домогтися допиту свідка, чії показання були покладені в основу вироку заявникові (пункт 109). Відповідно ЄСПЛ констатував порушення підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції у поєднанні з пунктом 1 статті 6 Конвенції.

Окрім цього, ЄСПЛ у параграфі 113 рішення в цій справі вказує, що пункт 1 статті 6 Конвенції вимагає безсторонності суду. Безсторонність означає відсутність упередженості та прихильності.

ЄСПЛ зауважив, що суддя, яка одноособово визнала заявника винним, раніше розглядала по суті справу про обвинувачення його співучасника, в межах якої вона висловила своє ставлення щодо участі та ролей засудженого співучасника та заявника у вчиненні розбою, зазначивши, серед іншого, що вони діяли за попередньою змовою та що заявникові належала ініціатива красти разом з іншим співучасником обладнання з автомобілів. Обидві вищезазначені справи стосувалися тих самих подій і означали оцінку тих самих доказів.

ЄСПЛ врахував те, що суддя сама вказала на вищезазначені обставини як на причину своєї заяви про самовідвід, у задоволенні якої, тим не менше, було відмовлено з формальної причини, яка полягала в тому, що відвід цієї судді не був необхідним згідно з відповідним законодавством.

Проаналізувавши зміст порушень, встановлених рішенням ЄСПЛ у справі «Рудніченко проти України», Велика Палата Верховного Суду констатує, що заявник і надалі зазнає негативних наслідків рішень, ухвалених щодо нього на національному рівні.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що оскаржувані заявником судові рішення були прийняті із суттєвим порушенням пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо незабезпечення явки свідка; пункту 1 статті 6 Конвенції через відсутність безсторонності суду першої інстанції, який виніс обвинувальний вирок заявнику.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що єдиним додатковим заходом індивідуального характеру, який необхідно застосувати в цьому випадку, є відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який заявник мав до порушення Конвенції та Протоколів до неї (*restitutio in integrum*), – скасування вироку Ленінського районного суду міста Севастополя від 14 листопада 2007 року та ухвали Апеляційного суду міста Севастополя від 28 липня 2009 року в частині засудження заявника за вчинення злочину, передбаченого частиною другою статті 187 КК України, який мав місце 22 жовтня 2005 року, і направлення справи в суд першої інстанції на новий розгляд у цій частині, а також скасування постанови Верховного Суду України від 14 січня 2010 року повністю.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 1-96/2007 (провадження № 13-13 з во 18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77870716>.

Велика Палата Верховного Суду у зв'язку з встановленням Європейським судом з прав людини у рішенні в справі «Рашитов та інші проти України» порушень пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод через надмірну тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу юридичного захисту щодо скарг на надмірну тривалість кримінального провадження, відмовила в задоволенні заяви і залишила без змін судові рішення

12 грудня 2018 року Велика Палата Верховного Суду розглянула заяву про перегляд судових рішень за виключними обставинами з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом. Заявниця просила скасувати постанови слідчих органів від 14 червня 2006 року, 18 та 20 листопада 2009 року (про порушення стосовно неї кримінальних справ за частинами другою–четвертою статті 190 Кримінального кодексу України) та закрити кримінальне провадження від 28 листопада 2012 року.

За результатами розгляду Велика Палата прийняла постанову, в якій зазначила таке.

Рішенням Європейського суду з прав людини від 8 березня 2018 року у справі «Рашитов та інші проти України» (заява № 5014/16), яке набуло статусу остаточного 29 березня 2018 року, констатовано порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (тривалість провадження була надмірною і не відповідала вимозі «розумного строку») та відсутністю ефективного засобу юридичного захисту щодо скарг на надмірну тривалість кримінального провадження.

Водночас рішення ЄСПЛ не містить висновку про те, що встановлені стосовно заявниці порушення Конвенції були спричинені рішенням судів, існування яких і надалі зумовлює шкідливі наслідки, яких не можна усунути (виправити) іншим способом, аніж їх скасуванням. Не посилається на це у своїй заяві і заявниця.

ЄСПЛ у своєму рішенні встановив лише, що тривалість кримінального провадження була надмірною і не відповідала вимозі «розумного строку», а ефективний засіб юридичного захисту від цього був відсутній у національному законодавстві.

За наслідками розгляду цієї заяви ЄСПЛ вирішив надати заявниці справедливую сатисфакцію у вигляді присудження 4200 євро компенсації моральної шкоди.

Загальні принципи, яких дотримувався ЄСПЛ при розгляді цієї заяви, а саме оцінка та аналіз наведених у ній фактів, констатований характер (зміст) порушень Конвенції, присуджена у зв'язку із цим грошова компенсація, дають підстави вважати, що стосовно заявниці були допущені такі порушення Конвенції, які за цих обставин неможливо відновити у вигляді того стану чи становища, що існували до вчинення порушень. У таких випадках засобами компенсації можуть бути: сплата присудженого відшкодування моральної шкоди; аналіз причин порушення Конвенції та пошук шляхів усунення цих порушень; вжиття інших заходів загального характеру. Виконання цих заходів покладається на компетентні органи державної влади.

З урахуванням наведеного та з огляду на зазначені норми міжнародного і національного законодавства встановлене ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань може бути підставою для перегляду судових рішень лише в тому випадку, коли можна досягти на національному рівні *restitutio in integrum* (повного відновлення), тобто відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який особа мала до порушення Конвенції.

Стосовно заявниці таке повне відновлення, зокрема шляхом скасування судових рішень (порушень Конвенції при ухваленні судових рішень щодо заявниці ЄСПЛ не констатовано), неможливе. Заявниця не зазнає негативних наслідків порушень її прав за Конвенцією внаслідок судових рішень. Враховуючи, що з рішення ЄСПЛ не вбачається підстав для перегляду судових рішень щодо заявниці, її заяву має бути залишено без задоволення.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 461/13845/13-к (провадження № 13-41зв018) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78715724>.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у кримінальних провадженнях (справах) за 2018 рік / Упоряд: канд. юрид. наук Н. О. Антонюк; відпов. за вип.: канд. юрид. наук Г. М. Зеленов. – Київ, 2019. – 27 стор.

¹ **Застереження:** видання містить короткий огляд судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Підписуйтеся на нашу сторінку у Facebook
fb.com/supremecourt.ua